

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

ГБОУ "Цакирская средняя общеобразовательная школа-интернат

художественно-эстетического направления "

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО

Цыренжапова С.Б.

Протокол №1 от 30.08.23 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора по УР

Цыренова Э.Н.

от 30.08.23 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Абидуева Н.Б.

Приказ №132 от 31.08.23 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 3545632)

учебного предмета «Родной язык»

для обучающихся 1 класса

Тайлбарн бэшэг.

Тус буряад хэлэн ба литературын ажалай программа шэнэ базисна хуралсалай тусэбтэй ба гурэнэй шэнэ стандартын эрилтэнуудтэй, Россиин эрдэм болбосоролой шэнэдхэлгын шухала шэглэлтэнүүдтэй.

Шэнэ стандарт соо хуралсал эмхидхэхэдэ табигдаха гурбан янзын эрилтэнууд хараалаатай. Тэдэ гурбан сооһоо хуралсалай дундэ табигдаха эрилтэнууд гээд шангахан эрилтэ харуулаатай. Тэдэ предметнэ, метапредметнэ, личностнэ хэмжээнүүдтэ байха гээд хэлэгдэнхэй.

Жэл соо 33 час (1 час, 33 недели)

1-хи классай буряад хэлэн ба литературын программада имэ хуралсалай номууд ба методическа заабаринууд хэрэглэгдэбэ:

Р.С. Дылыкова, Л.Д.Доржиева, В.Н.Очирова, Е.Б.Очирова, С.И.Аюшиева. Үзэглэл. 1-хи хуби, 2-хи хуби, Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2022.

Л.Д.Доржиева, В.Н.Очирова, Е.Б.Очирова, С.И.Аюшиева. Ажалай дэбтэр. Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2013.

Р.С. Дылыкова, Л.Д.Доржиева, В.Н.Очирова, Е.Б.Очирова, С.И.Аюшиева. Мүшэхэн. Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2022.

Р.С. Дылыкова, Л.Д.Доржиева, В.Н.Очирова, Е.Б.Очирова, С.И.Аюшиева. Методическа заабаринууд. Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2022.

Р.С. Дылыкова, Л.Д.Доржиева, В.Н.Очирова, Е.Б.Очирова, С.И.Аюшиева. «Үзэглэл» номдо хабсаргалта.

Планируемые результаты освоения учебного предмета, курса

Өөрын хугжэлтын дүнгүүд (личности):

- эрдэм хуралсалда найн хандасатай болохо;
- түрэлхи хэлэ үзэхэ һонирхол бүрилдэхэ;
- хуралсалай ном соо дурадхаһан шэнжэлхы ажалда һонирхол бүрилдэхэ;
- амжалта туйлаха шалтагаануудые мэдэрхэ;
- хүнэй сэдхэлэй болон бодолнуудайнь юртэмсэ ойлгохо, бодомжолхо;
- хүнэй үйлэ хэрэгтэ өөрын сэгнэлтэ үгэхэ шадабаритай болохо;
- түрэл арадтаа, түрэлхи хэлэндэ унтаршагүй дурлал түрэхэ.
- нигүүлэхы найхан сэдхэл хүмүүжүүлэгдэхэ;

Регулятивна дүнгүүд:

- хуралсалай зорилго шиидхэхэ аргуудые мэдэрхэ;
- табиһан зорилгодоо тааруулан, ажал ябуулгаяа түсэблэхэ хөөрэлдөөндэ хабаадалсаха;
- текстүүдтэй хүдэлхэ үгтэһэн тусхайта тэмдэгүүдые ойлгохо;
- багшын хүтэлбэри доро хуралсалайнгаа үйлэ ябаса хинаха;
- даабари дүүргэхэдэ, эдэбхи гаргаха;
- өөрынгөө шадабари, мэдэсэ зүбөөр сэгнэхэ.
- бээ даанги ажал эмхидхэхэ

Познавательна дүнгүүд:

- аман ба бэшэмэл мэдээсэл хэхэ;
- хуралсалай зорилго шиидхэхэ элдэб аргуудые мэдэрхэ;
- үзэжэ байһан зүйлнүүдэ шухала ба юрын шэнжээр анализлаха;
- өөрынгөө тэмдэглэһэн шэнжэнүүдээр юумэ шэнжэлхэ, зэргэсүүлхэ, бүлэглэн хубаарилха(классифицировать);
- тобшолон гаргаха аргуудые мэдэхэ;
- үзэжэ байһан үзэгдэлнүүдэй ушар шалтагаанай холбоо мэдэхэ;
- текст соо хэрэгтэй мэдээсэлэ олохо;
- үзэжэ байһан материалаа өөрынгөө дүршэлтэй зэргэсүүлхэ;
- текст дотор табиһан асуудалда харюу олохо;
- уран үгын удхыень тайлбарилха;
- харша болон дүтэрхы удхатай үгэнүүдые олохо;
- танигдаагүй үгэнүүдэй удхыень текст соо тухайлха.

Коммуникативна дүнгүүд:

- бүлэгэй ажалда һонирхол үзүүлхэ;
- зүбөөр асуудал табиha;
- бүлэгэй ажалда нэгэ һанал зүбшэн хэлсэхэ;
- хэлэлгын уран аргуудые (голос, темп, мимика, жест, движение) хэрэглэн хүнтэй харилсаха;
- хүнэй һанамжа зүбөөр ойлгохо, тэрэндэ хүндэтэйгөөр хандаха;
- хамтын ажал анхарха, өөрынгөө һанамжа оруулха;
- нравственна ойлгосонуудые(хани барисаан, түрэл гарал, гэр бүлэ, үетэн нүхэд) мэдэрхэ;
- хамтын ажалай дүн сэгнэхэ.

Грамотада һургалгын шухала зорилгонууд:

- Үхибуудые уншуулжа, бэшуулжэ һургаха, турэл хэлэн ба буряад литература тухай туруушын мэдэсэнүүдые угэхэ.
- Үхибуудэй ухаан бодол хугжөөн баяжуулха.
- һурагшадай бэшэгэй болон аман хэлэлгэ эдэбхитэй болгохо.
- Үхибудэй ухаан бодол болон ойлголгын эдэбхи хугжөөхэдөө, ухибуудые һуралсалдань анхаралтайгаар хандуулжа һургаха.
- Метапредметнэ шэглэлтэй шадабаринуудые бүридхэхэ

Багша һурагшадаа литературна хэлэнэйнгээ гол түлэб фонетическэ болон синтаксическа онсо илгаануудые ехэнхидэ ойлгуулха ёһотой. Энэ ойлгоһон мэдэсэнүүдые нь бодото байдал дээрэ һурагшадтаа хэрэглүүлжэ һургаха, зүбөөр, уран гоёор, найруулан уншуулжа, аман хэлээр хэрэглэгдэһэн гү, али бэшэгдэһэн юумээр удхын, логическа талаһаа зүбөөр зохёогдоһон бэе бэетэйгээ холбоотой, бэе бэеһээ дулдыдаһан юрын мэдүүлэлнүүдые зохёолгожо, хэлүүлжэ, бэшүүлжэ һургаха; орфографическа болон сэглэлтын гол түлэб дүримүүдые ойлгуулаад, зүбөөр, алдуугүйгөөр һурагшадые бэшүүлжэ һургаха; үгэнүүдые болон тэдэнэй дүрсэнүүдые аман хэлэндэ литературнаар үгүүлжэ һургаха; һурагшадайнгаа нютаг хэлэнүүдэй алдуунуудые уридшалан мэдэжэ абаад, бодото дээрэнь заһаха. Эхин һургуулин багшанар иимэрхүү зорилгонуудые бэлүүлхээс оролдохо болоно.

Содержание учебного предмета, курса

Бэлэдхэлэй үе

Энэ үеын гол зорилго – ухибуудэй хэлэлгэ хугжөөлгэ, тэдэниие шагнуулжа, илгаруулжа, сасуулжа, хэлуулжэ һургаха. Хэшээлнуудтэ угэ, үе, абьян, аялган ба хашалган абьянууд, мэдүүлэл гэхэн ойлгосонууд угтэнэ. Юумэн ба тэрэниие нэрлэһэн угэ гэхэн ойлгосонуудые илгаруулжа харуулха. Туруушын схемэ эндэ харуулагдана. Тон нимээр лэ абьянууд сооһоо хүнэй хэлэлгын абьян илгагдана, баһал модельтэй болохо. Ухибууд үгэнүүдые нэрлэнэ, удхыень ажаглана.

Үгэнүүд ондо ондоо юумэ нэрлэдэг гэжэ ойлгуулха: юумэ, юумэнэй шанар, юумэнэй үйлэ. Модель соо ухибууд тэрэ илгарал харуулна. Энээнһээ хойшо абьянуудай тэмдэгууд модель гээд нэрлэгдэхэ, зүгөөр бусад ондоо схемэнууд байха. Схемэ зуража һурана, схемээр һурагшад хөөрэнэ.

Үгэнүүдэй хоорондохи холбоо. Үгэнүүд хоорондоо холбоотой гэжэ ойлгуулха. Буряад хэлэндэ гол түлэб юумэ нэрлэһэн үгэнүүд үйлэ нэрлэһэн үгэнүүдтэй холбоотой. Тиихэдэ шанар нэрлэһэн үгэнүүдтэй холбоотой. Зүгөөр үйлэ болон шанар нэрлэһэн үгэнүүд холбоогүй.

Мэдүүлэл гэжэ ойлгосотой танилсуулха. Схемэ табиюулха, угтэһэн схемээр ухибууд мэдүүлэл зохоохо, багша хоороо эмхидхэхэ.

Абьянууд. Угэ абьянуудһаа бүридэдэг. Абьянуудые илгаруулха, нэрлуулхэ, угуулхэ.

Үе гэжэ ойлгосотой болгохо. Үгэнүүдые үенүүдтэ хубаалгаха.

Үзэглэлэй үе

Аялган ба хашалган абьянууд, тэдэниие тэмдэглэһэн үзэгууд. Тургэн ба удаан аялганууд. Дифтонгнууд. Эрэ, эмэ, эрсэ аялганууд. Хашалган абьян ба үзэгууд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд. Хонгео ба будэхи хашалганууд. Зөөлэн ба хатуу тэмдэгууд.

Үзэглэлэй үедэ багша уншуулжа, бэшуулжэ һургана, хэлэлгэ хугжөөнэ, уншаха дуратай болгоно.

Узэгууд аялганай тааралдалай заршам баримталан узэгдэнэ. Эгээ туруун эрэ аялган абяанууд болон узэгууд узэгдэнэ. Уншуулжа хургахадаа аялганай тааралдалай заршам баримталха: аялган узэг хараха, уншаха. Уенуудээ холбон уе болгоно.

Уенуудэй янзануудые харуулха.

Буряад грамотада хургалгын уедэ хэлэнэй талаар ухибууд гансашье уншажа, бэшэжэ хурана бэшэ, тиихэ зуураа буряад хэлэнэй фонетикын, лексикын, морфологиин, синтаксисэй, орфографии болон пунктуациин узэгдэлнуудые, асуудалнуудые узэнэ.

Бэшэлгэдэ хургалга

Сагай усоон дээрэхэ неделидэ нэгэ час хараалагдана. Гарахан узэгуудээ, тэдэнэй хоорондохи холболтые нэгэ жэгдээр ниилулэн бэшуулжэ хургаха. Ехэ ба бага узэгуудые, тэдэнэй холболтонуудые зубоор бэшэхэ дадалтай болгохо. Хэблэмэл ба бэшэмэл угэнуудые болон мэдүүлэлнуудые уншаад, алдугуйгоор буулгажа бэшэхэ. Хунгэн угэнуудые багшын уншалга доро зубоор бэшэхэ дуршэлтэй болгохо.

Мэдүүлэлэй эхиндэ, хунэй болон гэрэй амитадай нэрэдэ ехэ узэг бэшэхэ дурим ойлгожо абаад, зубоор бэшэжэ хураха.

Аман хэлэлгэ хугжоолгэ

Хэлэлгэ хугжоолгын худэлмэри грамотада хургалгын бэлэдхэлэй уеынхиһоо ондоошогоор ябуулагдаха болоно. Ушарынь гэхэдэ, хурагшад абяан ба узэгуудтэй танилсажа эхилнэ, тиимэхэ хэлэлгэ хугжоолгын материалнууд хурагшадтай узэжэ байһан абяан ба узэгуудтэй нягта холбоотой байханаа гадна бэхижуулгын уургэ дуургэдэг. Хэлэлгэ хугжоолгын худэлмэри саг ургэлжэ, тухай системэтэйгээр, нягта гуримтайгаар ябуулагдажа, туруушын удэрһоо литературна буряад угэнуудэй удхыень нютагай угэтэй сасуулан ойлгуулха, хэшээл бухэндэ шэнэ угэнуудтэй танилсуулгын худэлмэри хэгдэхэ. Хэлэлгэ хугжоолгэ ухибуудэй ухаан бодолой хугжэлтэтэй тон нягта холбоотой: тиимэхэ ухибуудэй харахан, мэдэхэ юумэн тухайнь хэлуулжэ, мэдүүлэл зохёолгохо, хуулээрнь 3-4 мэдүүлэл зохёохо дуршэлтэй болгохо. Хэшээлдээ элдэб янзын гоё зурагуудые, диафильмнуудые, техникскэ хэрэгсэлнуудые, аман зохёол ургэноор хэрэглэхэ.

Узэглэлэй удаадаху уе

Узэглэлэй удаадаху уе дабталгаар эхилхэ: ойлгожо абаһан абяан ба узэгуудээ хурагшад дахин дабтана. Аялган узэгууд ба абяануудай илгаа, хашалган узэгууд ба абяануудай илгаа, ганса абтаһан угэнуудтэ хэрэглэгдэдэг узэгууд ба абяанууд тухай ойлгожо абаһан мэдэсыень улам бэхижуулгын худэлмэри хэгдэхэ болоно.

Узэглэлэй удаадаху уедэ хэлэлгэ хугжоолгэдэ гол анхарал табигдаха. Нэгэ темээр хамтадхаһан асуудалнуудта сээжээр харюу угуулжэ хургаха. Сюжетнэ болон предметнэ зурагуудые хараад, мэдүүлэлнуудые зохёохо дадалтай болгохо. Ямар нэгэн темэдэ 3-4 мэдүүлэлнуудые багшын туһаламжаар зохёогоод, тэдэнэй алдугуйгоор бэшэжэ хураха. Оорынгоо наадан зугаа, нухэд, гэр булэ тухайгаа богонихон расказ зохёожо, тэрэнэй багшын туһаламжаар бэшэжэ шададаг болохо.

Уншалга ба хэлэлгэ хугжоолгэ

Үхибуун бага наһанһаа турэлхи хэлэнэйнгээ баялигтай, илангаяа уран угын удха шанартай танилсажа, оороо уран зохёолнуудые саг ургэлжэ уншаха дадалтай болоно. Литературна уншалгын хэшээлнуудтэ бага наһанай хурагшадтай хэлэлгэ хугжоолгэдэ, буридуулгэдэ гол анхаралаа хандуулха, тиибэшье шухала анхарал уншалгын дадал хугжоолгэдэ хандуулагдаха болоно. 1-хи класста багаша тайлбарилан уншалгын методээр ажаллаха, хурагшаддаа уенуудээр, бухэли угэнуудээр, шангаар уншуулжа хургаха болоно.

Шухала зорилгонууд:

1. Үхибуудые уншажа, бэшэжэ хургаха.
2. Үхибуудэй ухаан бодолые баяжуулха.
3. Уран угэдэ, уран зохёолдо дуратай, тэрэниие уншаха дуй дуршэлтэй болгохо.
4. Зохёолой хэлэн, удха дээрэн худэлжэ, ухибуунэй хараа бодол бурилдуулхэ.

Һуралсалай тематическа тусэб

№	Темэ	Саг
1	Бэлэдхэлэй уе.	3
2	Үзэглэлэй уе.	18
3	Буряад хэлэн. Бэшэлгэ	12
4	Хамгадаа	33

Календарна-тематическэ планировани

№ п/п	Темы	Часы	Дата
	Бэлэдхэлэй үе (3)		
1	Богони хэлтэгэй зурлаа Богони хэлтэгэй зурлаа дороо дэгээтэй	1	
2	Ута хэлтэгэй зурлаа Ута хэлтэгэй зурлаа дээрээ дэгээтэй	1	
3	Ута хэлтэгэй зурлаа дороо дэгээтэй Дабталга	1	
	Узэглэлэй үе Өороо уншахада гое даа!		
4	а, аа, ай аялган абяанууд ба тэдэниие тэмдэглэхэн үзэгүүд	1	
5	о, удаан оо, ой аялган абяанууд ба тэдэниие тэмдэглэхэн үзэгүүд	1	
6	Тургэн у, уу, уй аялган абяанууд ба тэдэниие тэмдэглэхэн үзэгүүд	1	
7	н, м, л, р хашалган абяанууд ба тэдэниие тэмдэглэхэн үзэгүүд	1	
8	Тургэн и, удаан ин, ы аялганууд абяан ба тэдэниие тэмдэглэхэн үзэгүүд	1	
9	Хашалган ш абяан ба Ш,ш үзэгүүд Хашалган х абяан ба Х,х үзэгүүд	1	
10	Хашалган h абяан ба h үзэгүүд Хашалган г абяан ба Г,г үзэгүүд	1	
11	Хашалган т абяан ба Т,т үзэгүүд Хашалган д абяан ба Д,д үзэгүүд	1	
12	Хашалган б абяан ба Б,б үзэгүүд Хашалган с абяан ба С,с үзэгүүд	1	
13	Тургэн э, удаан ээ аялган абяан ба үзэгүүд Дифтонг эй Аялган [ү], [үү], [үй] абяанууд ба үзэгүүд	1	
14	Удаан ӨӨ аялган абяан ба үзэг Хашалган з абяан ба З,з үзэгүүд Хашалган ж абяан ба Ж,ж үзэгүүд	1	
15	Тургэн я, е, ё, удаан яа, ёо, юу аялган абяан ба үзэгүүд	1	
16	Зөөлэн тэмдэг ь. Хатуу тэмдэг ь. Илгаһан ь, ь	1	
17	Хашалган к абяан ба К,к үзэгүүд Хашалган в абяан ба В,в үзэгүүд	1	
18	Хашалган п абяан ба П,п үзэгүүд Хашалган ф абяан ба Ф,ф үзэгүүд	1	
19	Хашалган ч абяан ба Ч,ч үзэгүүд Хашалган ц абяан ба Ц,ц үзэгүүд	1	
20	Хашалган щ абяан ба Щ,щ үзэгүүд	1	
21	Узэглэл. Ямар хургаалайб? Эхэ эсэгыг алтан хургаал. хурагшадай уялга	1	
	Буряад хэлэн (12 час)		

22	Абянууд үзэгүүднээ юугээрээ илгарнаб? Ямар абяе аялган абяан гэнэб?	1	
23	Түргэн ба удаан аялган абяе яаж бэшэхэб?	1	
24	Дифтонгнууд. Аялганай тааралдал, аялганай хубарил	1	
25	Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд.	1	
26	Йотированна аялганууд	1	
27	Зөөлэн тэмдэг.	1	
28	Үгэнүүдые шэнэ муртэ оруулалга.	1	
29	Хэн? юун? юу хэнэб? Яанаб? ямар?	1	
30	Абтаһан үгэнүүд	1	
31	Ямар үгэнүүд ехэ үзэгөөр бэшэгдэнэб?	1	
32	Мэдүүлэлэй һүүлдэ ямар сэглэлтын тэмдэг табигдахаб?	1	
33	Хэлэлгэ бэшэг дээрэ яаж харуулагданаб?	1	